

Universität, Halle-Wittenberg, Gesellschafts- und sprachwiss. Reihe, XII, 1963, Heft 12, S. 1048 f.

³⁸ Vgl. Julie Nováková, *O textové kritice nenuceně* (Zwanglos über die Textkritik), in: *Marginálie Památníku národního písemnictví na Strahově*, Prag 1963, S. 60—63.

³⁹ Vgl. Franz Boll, *Kleine Schriften zur Sternkunde des Altertums*, Leipzig 1951, S. 83.

⁴⁰ Jaromír Neumann, *Tizianův Apollo a Marsyas v Kroměříži*, in: *Umění IX*, 1961, S. 325—371, Abb. auf S. 329.

⁴¹ Erwin Panofsky, *Studies in Iconology*, New York und Evanston 1962, S. 10 f., Abb. 1, 2.

⁴² Mircea Eliade, *Das Heilige und das Profane. Vom Wesen des Religiösen*, Hamburg (Rowohlt) 1957, S. 13 ff.

⁴³ Magda Révész-Alexander, *Der Turm als Symbol und Erlebnis*, Haag 1953, S. 123 f.

⁴⁴ Das Gedicht heißt *Cinstructeurs* und sagt, in freier Übersetzung: Ihre Hände ähneln ihren Instrumenten ihre Instrumente ihren Händen u. s. w.

⁴⁵ Max Dvořák, *Über Greco und den Manierismus*, in: *Kunstgeschichte als Geistesgeschichte*, München 1924, S. 261 ff. Vgl. auch Luděk Novák, *Obrazový prostor a světový názor*, in: *Umění VIII*, 1960.

⁴⁶ Herbert Read, *Bild und Idee*, I. c., S. 31 ff.

⁴⁷ Max Dvořák, *Über Greco und den Manierismus*, I. c., S. 00.

⁴⁸ *Plotins Schriften*, übers. von Richard Harder, Bd. 1, Leipzig 1930: *Das Schöne*.

⁴⁹ Hjalmar Torp, *Monumentum Ressorrectionis. Studio sulla forma e sul significato del candelabro per il cero pasquale in Santa Maria della Pietà di Cori*, in: *Acta ad archaeologiam et artium historiam pertinentia*, vol. I, Oslo 1962, S. 72—112.

⁵⁰ Vgl. H. Wolfram, *Splendor imperii*, I. c., S. 143 f.

⁵¹ Josef Šíma sagt: „Der Sujet meines Malens ist das Licht und die Einheit aller Dinge, die Einheitlichkeit der Materie, deren subtilste Äußerung das Licht ist“. Zit. und kommentiert bei František Šmejkal, *Ilustrace Josefa Šímy*, Prag 1964.

⁵² Wolfgang Schöne, *Über das Licht in der Malerei*, München 1954.

⁵³ Karel Stejskal, *Spor o Theodorika (Der Streit um Theodorich)*, in: *Umění XII*, 1964, S. 575—596.

⁵⁴ Vgl. Miroslav Lamač, *Paul Klee*, London-Prag 1965, S. 48.

⁵⁵ Vgl. Peter H. Feist, *Das „Konfinito“ bei Michelangelo*, in: *Michelangelo heute. Wissenschaftliche Zeitschrift der Humboldt-Universität zu Berlin*. Berlin 1965.

⁵⁶ Dasselbst, S. 7.

Dva svety v obraze

K antickým základom kompozičného dualizmu

Dr. Rudolf Chadraba CSc., vedecký pracovník Ústavu pre teóriu a dejiny umenia Československej akadémie vied v Prahe, autor knihy *Dürerova Apokalypsa* (1964), sústavne sa venuje ikonologickému výskumu. O výsledkoch svojej práce mal v kruhu slovenských historikov umenia v Bratislave prednášku. Aplikoval v nej na starší výtvarný materiál tézu o antickom pôvode kompozičného dualizmu, založeného na protiklade navzájom bojujúcich alebo polárnych „princípov“. Chadrabova prednáška sa stretla s veľkým záujmom, ale aj s námietkami. Uverejňujeme ju s presvedčením, že môže byť podnetným príspevkom k aktuálnym otázkam o význame a dosažnosti ikonologickej metódy. *Redakcia*

Úvaha ukazuje na príkladoch, že dualistická kompozícia motívov radených vedľa seba, nad sebou a diagonálne, ako ich poznáme zo stredovekého umenia a ďalšieho vývinu, má antické predstupne, s ktorými súvisí aj obsahove. Radenie vedľa seba stalo sa už na starovekom Východe schémou kozmologického a svetodejinného protikladu (princíp mužský a ženský, Rím a Perzia ako svetové mocnosti). Radenie nad sebou, ktoré slúžilo už v starom Egypte na znázornenie protikladu medzi

ženskou nebeskou klenbou a mužskou plochou zemou, zakladá vo videní Ixionovho kola v gréckom zobrazení na váze zo 4. storočia pr. n. l. protiklad medzi snečným kolesom alebo kotúčom hore a zdola sa pozerajúcimi figúrami. Tento druh kompozície sa v kresťanskom umení spája s tradíciami Ríma, triumfujúceho nad barbarmi, so zvestovaním Pax Romana národom zeme, tak ako sa slnce každodenne víťazné zjavuje na oblohe, nad celou zemou. Kult slnka a bohyne Víťazstva Viktórie bol na vrchole práve vtedy, keď sa kresťanstvo za Konštantína postupne stalo svetovou mocou a vytvorilo si tomu zodpovedajúcu ikonografiu, ku ktorej, pravda, existovali už isté základy v umení katakomb. Čo sa zjavuje celkom hore, odvodzuje sa zo symboliky rímskeho víťazného slnka so všetkými obmenami a premenami, o čom sú rýdže príklady až do polovice 19. storočia (Delacroix). Protiklad prechádza z kompozície do štýlu a rozličenými spôsobmi nastáva jeho vyrovnávanie i prekonávanie. Manierizmy tohto druhu pripravujú cestu modernému umeniu, v ktorého pozadí možno takisto hľadať nový dualistický názor na svet, aj keď bez metafyzického základu, vychádzajúci z podvojného poznávania a prežívania sveta.